

EDUCATIEF PAKKET

BEZOEK AAN EEN BRITSE BEGRAAFPLAATS

Klasbezoek aan een Britse begraafplaats: een handleiding

Inleiding

In de streek rond Ieper bevinden zich ongeveer 160 Britse militaire begraafplaatsen uit de Eerste Wereldoorlog. Geen enkele begraafplaats is gelijk aan een andere: ze zijn niet op hetzelfde tijdstip ontstaan, de architectuur en de beplanting zijn overal anders en ook de grootte verschilt van de ene begraafplaats tot de andere. Toch zijn er een aantal kenmerken die op iedere begraafplaats dezelfde zijn. Het is de bedoeling van deze handleiding om de leerkracht duidelijk te maken hoe een Britse begraafplaats in elkaar zit, hem en de leerlingen te leren een begraafplaats 'lezen'. Bij een klasbezoek kan hij dan zelf ter plaatse op basis van deze tekst zijn leerlingen uitleg geven en opdrachten meegeven, hetzij individueel, hetzij in groep.

Van Engelse kerkhoven en Britse begraafplaatsen

De bewoners van de Westhoek spreken meestal van de "Engelse kerkhoven". Dit is in feite tweemaal fout. Een kerkhof bevindt zich rond een kerk. Bij de meeste militaire begraafplaatsen is dat echter niet het geval. Ook het woord "Engels" is niet correct. "Engels" wil zeggen "van Engeland". Op de meeste begraafplaatsen liggen echter ook mensen begraven van een andere nationaliteit: Schotten, Ieren, Welshmen, maar ook Canadezen, Zuid-Afrikanen, Indiërs, Australiërs, Nieuw-Zeelanders, Jamaïcanen, Chinezen,... Ten tijde van de Eerste Wereldoorlog behoorden al deze nationaliteiten tot het Britse Rijk (het Britse Imperium). Daarom spreken we van Britse begraafplaatsen. Graag verwijzen we hierbij naar het educatief pakket 'Een multiculturele oorlog' dat hier dieper op ingaat. (zie p. XX)

Ligging van een begraafplaats

Alle Britse begraafplaatsen in de streek rond Ieper zijn ontstaan tijdens of kort na de Eerste Wereldoorlog. Sommige in het begin van de oorlog (b.v. Zillebeke Churchyard), andere in het laatste oorlogsjaar (b.v. Hagle Dump Cemetery, Elverdinge of Red Farm Cemetery, Vlamertinge). Een paar begraafplaatsen werden gevormd na de Wapenstilstand. Daar werden dan de geïsoleerde graven uit de streek samengebracht. Sommige begraafplaatsen lagen tijdens de oorlog op of dicht bij de frontlijn (b.v. de kleine begraafplaatsjes ten noorden van de Ieperse Noorderring), andere lagen een eind achter het front (begraafplaatsen ten noordwesten van Ieper). De meeste begraafplaatsen achter het front ontstonden bij een veldhospitaal of een verbandpost. Sommige begraafplaatsen liggen tegen de weg, andere liggen in de velden waar je een klein pad moet volgen om er te geraken.

Sommige begraafplaatsen zijn erg groot: verschillende duizenden soldaten liggen er begraven (b.v. Tyne Cot Cemetery in Passendale of Bedford House Cemetery langs de Rijselseweg in Ieper). Andere begraafplaatsen zijn erg klein. Eén van de kleinste is Red Farm Cemetery langs de Poperingseweg tussen Vlamertinge en de Brandhoek.

De naamgeving

Alle Britse begraafplaatsen hebben een (Engelse) naam. Die naam verwijst veelal naar de naam die de soldaten aan die plek gaven tijdens de Eerste Wereldoorlog. Andere namen zijn “officiëler”: Vlamertinge New Cemetery is gewoon de ‘nieuwe’ begraafplaats in Vlamertinge, even buiten de dorpskom, aangelegd wanneer de oude (in het dorp) vol was. Soms zijn Vlaamse namen te herkennen in de Britse naam: Godezonne Farm Cemetery was de begraafplaats nabij de boerderij van de familie Goudezeune.

Uitzicht van de Britse begraafplaatsen

Tijdens de oorlog was het erg moeilijk om de begraafplaatsen te onderhouden wegens de nooit ophoudende beschietingen. De meeste graven droegen alleen een eenvoudig houten kruis. Hun huidige uitzicht hebben de graven én de begraafplaats pas gekregen in de jaren 1920, dus enkele jaren na de oorlog. De Imperial War Graves Commission had richtlijnen gegeven en architecten aangesteld. De cemeteries zijn te herkennen aan de gelijkvormige zerkjes van kalksteen (meestal van Portland), het goed onderhouden grasveld, de afwisseling van kruidachtige, doorlevende planten en de rozen bij de graven, de uitgelezen keuze van struiken en bomen, de omringende lage muur met een poort of poortgebouw, één of meer schuilgebouwtjes,... . Op alle begraafplaatsen is ook het hoge Offerkruis (Cross of Sacrifice) te vinden van architect Reginald Blomfield, die ook de Menenpoort ontworpen heeft. In het Offerkruis is een metalen zwaard ingewerkt. Op de grotere begraafplaatsen is er ook een indrukwekkende Herdenkingssteen (Stone of Remembrance) van architect Edwin Lutyens. De Herdenkingssteen kan soms gebruikt worden als altaar, maar was niet zo bedoeld. In de Herdenkingssteen werd een spreuk gebeiteld, uitgekozen door Rudyard Kipling, de schrijver van het Jungle Book en winnaar van de Nobelprijs literatuur die een zoon verloor in de Eerste Wereldoorlog: “Their name liveth for evermore” (“Moge hun naam voor altijd voortleven”).

Aan de poort of in het schuilgebouw worden in een kastje het Cemetery Register (register) en Visitor’s Book (bezoekersboek) bewaard. Dit is niet het geval op kleinere begraafplaatsen. In het register worden de namen vermeld van al degenen die in de begraafplaats begraven werden, met aanduiding van militaire gegevens, sterfdatum, leeftijd, familiale gegevens en een lettercode die aangeeft waar het graf zich op de begraafplaats bevindt. Aan de hand van het plannetje vooraan in het register kan het graf exact gelokaliseerd worden. Vooraan in het register wordt ook de geschiedenis van de begraafplaats geschetst en kan de bezoeker vinden hoeveel mensen er begraven liggen en tot welke nationaliteit ze behoorden. In het visitor’s book kan de bezoeker zijn gedachten neerschrijven. Daar zijn vaak ontroerende aantekeningen bij.

Een Britse militaire begraafplaats is meestal verdeeld in “plots” (percelen, met een cijfer aangeduid), en altijd geschikt in “rows” (rijen, met een letter). Elk graf heeft een nummer. Op de eerste en de laatste grafsteen van elke rij staan (op de zijkant) het cijfer van het perceel en de letter van de rij.

Op vele begraafplaatsen trekken aandenkens na een bezoek van familieleden of van een groep de aandacht. Een krans, een ruiker bloemen, een kruisje met “poppy” en opschrift, een gedicht of een foto werden bij een bepaald graf achtergelaten.

De grafstenen

De grafstenen (headstones) zijn twee voet en zes duim (ca. 75 cm) hoog en één voet en drie duim (ca. 38 cm) breed, met een gebogen bovenzijde.

De zerkken van geïdentificeerde slachtoffers dragen meestal vier regels gegevens: stamnummer (in het korps of regiment), rang (b.v. captain, serjeant, corporal) ofwel soort soldaat (private, guardsman, rifleman, gunner, sapper,...), voornaam of voorletter(s), familienaam, afkorting(en) van militaire onderscheidingen (b.v. MM = Military Medal, MC = Military Cross), eenheid (korps, regiment, bataljon), sterfdatum en leeftijd. Soms is de sterfdatum op een grafsteen niet nauwkeurig. Die was na een dagenlang gevecht vaak moeilijk te bepalen. Ook de leeftijd is wel eens verkeerd aangeduid.

Er is ook één embleem (badge) uitgehouwen en meestal een kruis. Ofwel staat deze badge bovenaan en een Latijns kruis onderaan, ofwel staat onderaan een breed kruis met daarop de badge. Waarom er twee verschillende soorten kruisen zijn, is niet bekend.

Het embleem verwijst naar een korps (b.v. Machine Gun Corps, Royal Army Medical Corps,...), regiment (b.v. East Surrey Regiment, Durham Light Infantry,...) of naar een dominion (een ten dele onafhankelijke kolonie van het toenmalige Britse Imperium). Aan het embleem is makkelijk te herkennen van welk land de militair afkomstig was: Canada (esdoornblad), Zuid-Afrika (reebok), Australië (opgaande zon), Nieuw-Zeeland (varenblad),... Op graven van Indiërs en Chinezen staat geen embleem, maar daar is het vreemde alfabet makkelijk te herkennen. Op de Zuid-Afrikaanse graven staat rondom het embleem de tweetalige spreuk "Union is Strength – Eendracht maakt macht". Ten tijde van de Eerste Wereldoorlog was het Nederlands (en niet het Afrikaans) de tweede officiële taal van Zuid-Afrika. Het zijn de enige graven waarop een Nederlandse tekst te lezen is.

Soms prijkt een davidster (jodenster) op het grafzerk als symbool voor het joodse geloof. In die ster zijn vijf Hebreeuwse letters te zien. Het opschrift is een letterwoord voor een wens: "Moge zijn ziel rusten in vrede". Als er noch een kruis noch een davidster aan te treffen is, dan gaat het om iemand die ofwel geen geloof, ofwel een ander geloof aanhing.

Op veel grafstenen staat onderaan nog een korte tekst, door nabestaanden gekozen of gemaakt. Die onderschriften zijn religieus en/of patriottisch, veelal lovend, rouwend of herinnerend en soms hebben ze een diepere achtergrond.

Op naamloze graven (dus van onbekenden) staat een Latijns kruis tussen de woorden "A soldier of the Great War" ("een soldaat van de Grote Oorlog") en "Known unto God" ("Gekend door God"). In enkele gevallen is de eenheid bekend en werd in de steen een embleem uitgehouwen.

Soms worden ook enkele Duitse graven aangetroffen op een Britse militaire begraafplaats. Het gaat dan meestal om Duitse militairen die als krijgsgevangene aan hun verwondingen stierven. Hun zerkjes zijn ongeveer even groot als die van de Britten, maar ze zijn uit een andere steensoort en hebben een rechte bovenkant. Het opschrift is natuurlijk in het Duits en in een ander lettertype.

Voor meer informatie

Aangezien elke begraafplaats anders is (geschiedenis, grootte, aantal graven,...) kan er over elke begraafplaats een heel ander verhaal verteld worden. Het is bij de meeste begraafplaatsen ook mogelijk om dieper in te gaan op sommige graven: wie is de persoon die daar begraven ligt, welk leven heeft hij geleid,... Er kunnen ook werkbladen gemaakt worden die specifiek gericht zijn op één bepaalde begraafplaats. Om dergelijke zaken te weten te komen kan de leerkracht steeds een beroep doen op de educatieve dienst van het In Flanders Fields Museum (tel. 057 - 239 450, kenniscentrum@ieper.be).

Aan de sterfdatum is te zien of iemand omkwam in een “rustiger periode” of tijdens een grote veldslag: 19 oktober – 22 november 1914 (Eerste Slag bij Ieper), 22 april - 25 mei 1915 (Tweede Slag bij Ieper, met de eerste gasaanvallen), 7 - 14 juni 1917 (Mijnenslag bij Mesen), 31 juli - 10 november 1917 (Derde Slag bij Ieper of Slag bij Passendale), 9 - 29 april 1918 (Vierde Slag bij Ieper of Slag aan de Leie en bij Kemmel), 28 september - 11 november 1918 (Eindoffensief waarvan de eerste fase de Vijfde Slag bij Ieper genoemd wordt).

Grafstenen met meerdere namen zijn heel uitzonderlijk op Britse begraafplaatsen. Deze slachtoffers werden dan in één groot graf, een massagraf, begraven. Soms zijn er rijen waarvan de zerkjes tegen elkaar staan. Vaak gaat het om soldaten die bij eenzelfde actie omkwamen. De grafstenen dragen dan ook meestal dezelfde sterfdata.

De sfeer op een Britse begraafplaats

Een Britse militaire begraafplaats heeft een dubbelzinnige uitstraling, in tegenstelling tot b.v. een Duitse begraafplaats. Bij de Duitsers heerst een sombere sfeer: grote eiken zorgen ervoor dat de begraafplaats steeds in de schaduw ligt. Eventuele beeldengroepen zijn sober, net zoals de sombere poortgebouwen en/of kapellen.

Bij de Britse begraafplaatsen ligt dat anders. Reeds tijdens de oorlog onderhielden vele soldaten de graven van hun kameraden met grote zorg. Ze zorgden ervoor dat er bloemen en planten groeiden en dat de begraafplaats er verzorgd uitzag. Op een Britse begraafplaats is het net of de bezoeker een Engelse tuin binnenstapt: de tuinarchitectuur is uitstekend, net als de beplanting met kleurrijke heesters en erg diverse boomsoorten. Het overheersende wit van de gebouwtjes en de zerkjes straalt in de zon en roept geen sombere gevoelens op. Op deze en veel andere manieren probeerden de ontwerpers van de begraafplaatsen aan de verwachtingen van de rouwende nabestaanden te beantwoorden. Dit gebeurde binnen het kader van de toen geldende sociale en culturele waarden: de bezoeker mocht niet vergeten dat het Britse Imperium één van de overwinnaars van de Eerste Wereldoorlog was en die overwinning werd behaald dankzij het offer van zoveel mannen. “Their glory shall not be blotted out” (“Hun roem zal nooit uitgewist worden”) staat op sommige van de grafstenen voor onbekenden.

Nee, een Britse begraafplaats is niet echt een sombere plek, ondanks de vele graven. Uiteraard wordt iedereen stil bij het aanschouwen van de rijen en rijen zerkjes, zeker wanneer men op de grafstenen afleest hoe jong sommige slachtoffers vielen. Dat maakt van deze begraafplaatsen de grootste aanklacht tegen oorlog en de grootste schreeuw om vrede.

Werkblad

Bezoek aan een Britse militaire begraafplaats

- 1 Op heel wat Britse begraafplaatsen kregen mannen van verschillende nationaliteiten een laatste rustplaats.

Welke nationaliteiten komen op deze begraafplaats zoal aan bod?

Hoe kan je dit verklaren?

- 2 Op de grafstenen van geïdentificeerde doden, staat een kenteken dat verwijst naar de eenheid of naar het land van herkomst. Voor welk landen staan volgende emblemen?

- 3 Kies er één grafsteen (van iemand die geïdentificeerd is) uit.

Vul de gegevens aan zoals je die op de zerk kunt lezen:

(Het is mogelijk dat je niet alle gegevens kunt invullen)

Stamnummer: _____

Militaire rang: _____

Naam: _____

Eenheid: _____

Datum van zijn dood: _____

Leeftijd bij overlijden: _____

Boodschap van verwanten: _____

4 Hoeveel mensen liggen op deze begraafplaats begraven?

Hoeveel van hen zijn onbekenden?

(Tip: Kijk hiervoor in het register van de begraafplaats)

Waarom denk je dat er zoveel onbekende graven zijn bij Ieper?

5 Hoe zou je de sfeer op een Britse begraafplaats omschrijven. Kies uit de onderstaande lijst van adjectieven. Vul de lijst gerust aan indien nodig.

Aangenaam – fleurig – trots – vrolijk – aantrekkelijk – serene – nauwkeurig – triestig – deprimerend – ontroerend – inspirerend – bedreigend – somber – duister – griezelig

6 In de ruime omgeving van Ieper zijn er een 160-tal Britse begraafplaatsen. Geen enkele is gelijk aan een andere: ze zijn niet op hetzelfde tijdstip ontstaan, de architectuur en de beplanting zijn overal anders en ook de grootte verschilt van de ene begraafplaats tot de andere. Toch zijn er een aantal kenmerken die op elke begraafplaats terugkeren, welke?

Waarom zijn hier zoveel Britse begraafplaatsen in de streek rond Ieper?

7 Loop één of twee rijen grafstenen af. Noteer door het zetten van streepjes de leeftijden van 20 militairen.

19-24

25-29

30-34

35-39

40+

Wat lijkt er, op basis van deze kleine telling, de gemiddelde leeftijd te zijn van de militaire slachtoffers bij Ieper?

8 Op sommige grafstenen zie je onderaan een tekst die door verwanten gekozen is. Zoek een grafschrift dat jou aanspreekt en noteer het hieronder.

Waarom koos je net dit grafschrift uit?
